

Наталія Олександрівна БОТВІНА

доктор економічних наук,
професор кафедри бізнес-адміністрування та корпоративної безпеки,
Одеський міжнародний гуманітарний університет
Фонтанська дорога, 33 (5 ст. Великого фонтану), м. Одеса, 65009, Україна
E-mail: mgu@ukr.net
Телефон: +380487198838

ХЕДЖУВАННЯ ВАЛЮТНОГО РИЗИКУ ЯК СКЛАДОВА БАНКІВСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

Ботвіна, Н. О. Хеджування валютного ризику як складова банківської безпеки [Текст] / Наталія Олександрівна Ботвіна // Економічний аналіз: зб.наук.праць / Тернопільський національний економічний університет, редкол.: С. І. Шкарабан (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2013. – Том 14. – № 2. – С. 17-21. – ISSN 1993-0259.

Анотація

У статті досліджено та проаналізовано теоретико-методологічні та практичні аспекти хеджування валютних ризиків. Валютний ризик – це ризик втрат у зв'язку з несприятливою зміною вартості іноземної валюти щодо валюти держави, де розміщений банк, це передусім імовірність того, що зміна курсів іноземних валют призведе до збитків унаслідок зміни ринкової вартості активів та пасивів банку. Процеси фінансової глобалізації, інтенсифікації міжнародних зв'язків, активізації торговельних та фінансових операцій, що характеризують нині розвиток світової економічної системи, зумовлюють постійне зростання обсягів торгівлі іноземною валютою. Цілодобове безперервне функціонування світового валютного ринку призводить до постійного коливання валютних курсів та підвищення валютного ризику. На українському валютному ринку хеджування валютних ризиків тільки починають запроваджуватися. Перепонами на їхньому шляху є низький рівень розвитку валютного ринку взагалі та відсутність його сучасної інфраструктури зокрема.

Ключові слова: безпека; ризик; загроза; валютні операції; банк.

Наталья Александровна БОТВИНА

ХЕДЖИРОВАНИЕ ВАЛЮТНОГО РИСКА КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ БАНКОВСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

Аннотация

В статье исследованы и проанализированы теоретико-методологические и практические аспекты хеджирования валютных рисков. Валютный риск – это риск потерь в связи с неблагоприятным изменением стоимости иностранной валюты относительно валюты государства, где размещен банк, это прежде всего вероятность того, что изменение курсов иностранных валют приведет к убыткам вследствие изменения рыночной стоимости активов и пассивов банка. Процессы финансовой глобализации, интенсификации международных связей, активизации торговых и финансовых операций, которые характеризуют в настоящее время развитие мировой экономической системы, предопределяют постоянный рост объемов торговли иностранной валютой. Круглосуточное непрерывное функционирование мирового валютного рынка приводит к постоянному колебанию валютных курсов и повышению валютного риска. На украинском валютном рынке хеджирование валютных рисков только начинает вводиться. Преградами на этом пути являются низкий уровень развития валютного рынка вообще и отсутствие его современной инфраструктуры в частности.

Ключевые слова: безопасность; риск; угроза; валютные операции; банк.

HEDGING OF CURRENCY RISK AS CONSTITUENT OF BANK SAFETY

Abstract

The theoretical and methodological and practical aspects of hedging of currency risks are investigated and analysed. A currency risk is a risk of losses in connection with the unfavorable change of cost of foreign currency in relation to currency of the state, where a bank is placed. Currency risk primarily means that the change of courses of foreign currencies can bring to the losses because of change of market value of assets and passives of bank. The processes of financial globalization, intensifications of international connections, activations of trade and financial operations which characterize development of the world economic system presently, predetermine the permanent height of trade volumes of foreign currency. The twenty – four – hour functioning of world currency market results in permanent oscillation of rates of exchange and increase of currency risk. The hedging of currency risks only starts entering the Ukrainian currency market. The barriers on their way are a low level of currency market development in general and absence of its modern infrastructure in particular.

Keywords: safety; risk; threat; currency operations; bank.

JEL classification: G21

Стабільне та ефективне функціонування банківських структур нероздільно пов'язане з вирішенням проблеми підвищеного рівня ризику як невід'ємної частини банківської безпеки.

В Україні практично не застосовуються які-небудь інструменти, які б дозволяли уникнути чи, в крайньому разі, зменшити валютний ризик. У зарубіжній діловій практиці з метою страхування валютного ризику широкого вжитку набули форвардні угоди. Але на вітчизняному фінансовому ринку використання форвардних угод у чистому вигляді не поширилось. Це можна пояснити, по-перше, відсутністю в комерційних банках відповідних фахівців, а по-друге, недостатньою розробкою Національним банком України необхідних нормативних та інструктивних матеріалів.

Проблемам управління банківськими ризиками присвячено багато наукових праць і досліджень у вітчизняній та зарубіжній економічній літературі. Х. Марковіц, М. Міллер, Ф. Модельяні, М. Скоулз, А. Шарп заклали основи дослідження систематичного та несистематичного ризиків у фінансовій системі.

Українські та російські науковці, які вивчають проблеми управління ризиками в банківській системі, у своїх працях висвітлюють окремі питання нагляду над комерційними банками, теорії та практики проведення активно-пасивних, міжбанківських операцій комерційними банками цих країн. Особливо можна відзначити дослідження таких фахівців, як А. Г. Алтунян, Р. Х. Аляудінов, О. В. Балакірева, І. В. Бушуєва, Н. Д. Галапуп, Р. А. Грищенко, І. М. Ігumen,

В. М. Коваль, Л. В. Конопатська, О. В. Пернарівський, М. М. Романов, О. В. Романченко, А. О. Сігайов, В. А. Сушко, О. Б. Фінкельштейн, Л. О. Примостка та інших, у яких містяться як теоретичні, так і практичні рекомендації щодо оцінки та управління банківською безпекою.

Хеджування, хедж (англ. Hedging, англ. Hedge) – засіб зменшення ризику шляхом укладання протилежної угоди, форма страхування валютного ризику при здійсненні ф'ючерсних угод у банківській, страховій, біржовій та комерційній практиці [6].

Банківський бізнес полягає в наданні послуг клієнтам і не повинен містити ризик, пов'язаний з необхідністю проведення валютних операцій. Фактично банк є посередником між клієнтом і валютним ринком, тому його валютну позицію необхідно встановлювати на рівні, який забезпечує вимоги щодо нормального проведення клієнтських операцій. Утім, хоч банки і мають утримуватись від ризикованих спекулятивних операцій, але досить часто вони все ж проводять такі операції, використовуючи сприятливу кон'юнктуру валютного ринку для отримання додаткового (спекулятивного) доходу.

Застосування механізмів запобігання валютним ризикам та гарантування банківської безпеки в Україні зараз потрібно як ніколи.

Ризик переноситься від клієнта на іншу сторону – банк. Саме банк, приймаючи на себе зобов'язання надати в майбутньому обумовлену в угоді кількість валюти за курсом, про який

домовилися заздалегідь, приймає на себе курсовий ризик [1, с. 248].

З появою плаваючих валютних взаєморозрахунків росте увага до пошуку методів хеджування (страхування) валютних ризиків. Крім цього, учасники ринку – практики і фінансові

фахівці-теоретики, – прагнуть не тільки знайти інструменти, які б захищали валютні позиції, але й давали змогу отримати від цього прибуток. Сьогодні фінансовий світ використовує п'ять альтернативних методів хеджування валютних ризиків [2, с. 83–85]. Вони наведені в таблиці 1.

Таблиця 1. Методи хеджування

Метод	Пояснення
1. Форвардний контракт	Контракт, який дає право на купівлю чи продаж іноземної валюти з поставкою в якийсь визначений час у майбутньому
2. Ф'ючерсний контракт	Стандартизований контракт по валютному ф'ючерсу, який можна купувати і продавати. Якщо учасники контракту здійснюють продаж, то це значить, що він знаходиться в «короткій позиції» за вказаною валютою, а якщо здійснює купівлю – то в «довгій позиції» за цією валютою
3. Опціонний контракт	Стандартизований контракт, який дає своєму володарю право купити (опціон «колл») або продати (опціон «пут») іноземну валюту за фіксованою ціною
4. Опціон по ф'ючерсу	Стандартизований контракт, який дає своєму власнику право купити або продати ф'ючерсний валютний контракт
5. Валютний своп	Контракт, який передбачає обмін борговими платіжними зобов'язаннями сторін, які виражені в різних іноземних валютах

Чому в статті пропонується для розглядання механізм саме форвардної угоди, хоча у світі з метою хеджування валютного ризику дуже поширено застосовуються валютні ф'ючерси та опціони? Відповідь лише одна: в Україні біржова торгівля валютними ф'ючерсами та опціонами практично не проводиться.

Форвардна ж угода як «нестандартизований» документ може бути укладена без участі біржі, безпосередньо між клієнтом і банком і, як індивідуальний контракт, дозволяє мати відмінності, які б ураховували потреби поточного моменту як для клієнта, так і для банку.

Розглянемо метод визначення форвардного курсу з огляду на паритет відсоткових ставок. Він дозволяє не брати банку на себе курсовий ризик.

Запропонований для розгляду метод забезпечує також вирішення наступного питання: як визначити «справедливий курс», який би задовольнив клієнта і приніс запланований прибуток банку?

Розглянемо варіант, коли клієнт банку, зацікавлений у придбанні через три місяці 1млн доларів США, укладає з банком форвардний контракт.

Для запобігання валютному ризику будемо застосовувати метод визначення форвардного курсу, виходячи з принципу паритету відсоткових ставок.

Для цього дії банку відбуваються у наступній послідовності:

1. Взяти кредит у гривнях строком на три місяці в час укладання форвардної угоди;
2. Придбати долари за поточним курсом;
3. Придбані долари покласти на депозит на ті ж три місяці;

4. Через три місяці отримати валюту назад і продати її покупцю форвардної угоди за курсом контракту (враховуючи прибуток банку);

5. Повернути гривневий кредит з відсотками;

6. Підрахувати прибуток.

Специфікою форвардного ринку є те, що форвардні валютні курси, на відміну від інших видів угод, безпосередньо не фіксуються, а розраховуються. Форвардний валютний курс розраховується на момент укладання угоди і складається з поточного курсу (спот-курсу) і форвардної маржі, яка може виступати у вигляді премії або знижки (дисконту). Якщо форвардний курс валюти вищий від поточного, то для його визначення до спот-курсу додається форвардна премія. Якщо ж форвардний курс нижчий від поточного, він визначається відніманням від значення спот-курсу форвардної знижки (дисконту).

Припустимо, що відсоткова кредитна ставка по гривневому кредиту дорівнює 30%, а по доларовому депозиту – 12%. Поточний курс купівлі долара відносно гривні –8,158 грн, продажу – 8,196 грн.

Розглянемо грошові потоки.

У банку через три місяці передбачається негативний грошовий потік у розмірі 6,289 млн грн (основний борг 5,85 млн грн плюс відсотки по кредиту), але водночас очікується позитивний грошовий потік у розмірі 1,03 млн доларів США (1млн доларів плюс відсотки по депозиту).

Після завершення трьох місяців банк, якому повернули валютний депозит з відсотками, 1 млн доларів передає своєму клієнту за форвардним контрактом.

Для того, щоб банк не мав втрат, клієнт повинен заплатити банку 6,289 млн грн, або ту ж саму суму, яку банк повинен виплатити по гривневому кредиту.

Але банк отримав 30 тисяч доларів від розміщення валютного депозиту. Загальна сума, яка сплачується банку в обмін на 1 млн доларів, повинна коректуватися на розмір цих відсоткових платежів.

З метою визначення кінцевого розміру курсу форвардної угоди потрібно врахувати валютний дохід банку.

Для цього ще раз проаналізуємо відсоткові платежі і розрахуємо розмір форвардної маржі, розмір якої і визначить остаточний форвардний курс обміну за вказаною форвардною угодою [4, с. 105–106].

Після виконання операцій (кредитної і депозитної) банк отримав відсоткове зменшення (30% – 12% = 18%), яке він повинен урахувати. Для цього застосуємо формулу:

$$П(Д)_{\text{продажу}} = \frac{K_{\text{спот-продажу}} \times (C_{\text{кред.}} - C_{\text{депоз.б.}}) \times T}{360 \times 100} [1]$$

де: $П(Д)_{\text{продажу}}$ – премія (дисконт) для форвардного курсу на продаж валюти;

$K_{\text{спот-продажу}}$ – спот-курс продажу валюти;

$C_{\text{кред.}}$ – відсоткова ставка по міжбанківських кредитах для вказаної валюти (гривні);

$C_{\text{депоз.б.}}$ – відсоткова ставка по міжбанківських депозитах для базової валюти (долари);

T – термін форвардної угоди в днях.

Проведемо розрахунок:

$$П(Д)_{\text{продажу}} = \frac{8,196 \times (30 - 12) \times 90}{360 \times 100} = +0,37$$

Форвардна маржа – у вигляді премії, тому розрахунковий курс нашої угоди A (курс «аутрайт») становить:

$$A_{\text{продажу}} = K_{\text{спот-продажу}} + П = 8,196 + 0,37 = 8,566 \text{ (гривні за 1 долар)}$$

Обмінний курс нашої форвардної угоди –8,566 грн/долар.

Як бачимо, форвардна премія компенсує відсоткову різницю між депозитом у доларах і кредитом у гривнях, забезпечує паритет відсоткових ставок.

За 1 млн. доларів, які будуть надані за форвардним контрактом через три місяці, банк повинен отримати від покупця контракту 8,566 млн грн.

Як показує світова практика, ринок форвардних угод з терміном до 6 місяців забезпечує достатню стабільність. На нашу думку, наведений метод дуже переконливо доводить

переваги такого підходу для запобігання валютним ризикам як з боку клієнта, так і дозволяє банкам урахувати свій інтерес і необхідний прибуток та гарантувати банківську безпеку.

Декому може здатися, що таким чином ми потрапляємо у світ стовідсоткової визначеності, де заздалегідь, спираючись на форвардний курс, можливо передбачити майбутній курс спот. Але це не зовсім так. Визначений наведеним засобом курс частіше за все буде відрізнятися від курсу спот, який реально складеться на дату завершення форвардного контракту. І все ж таки, свою місію «ліків» від негативної зміни курсу валюти, наша форвардна угода безумовно виконує. Володар форвардного контракту бачить той курс, за яким він буде купувати валюту в майбутньому! Це реальний курс, на який він дає згоду при підписанні контракту.

Треба також зауважити, що згідно з Постановою Національного банку України від 07.07.1997 р. №216 продаж чи передача зобов'язань за форвардними валютними контрактами іншим особам здійснюється продавцем тільки за умови згоди покупця форвардного валютного контракту в будь-який час до того, як сплине термін дії форвардної угоди.

Розірвання валютного форвардного контракту також здійснюється лише при відмові від вказаної угоди однією із сторін та згоді іншої сторони, або в іншому випадку, передбаченому законодавством України.

Претензії відносно виконання форвардного валютного контракту можуть бути висунуті лише емітенту цього форвардного валютного контракту.

Таким чином ми бачимо, що порівняно з ф'ючерсними контрактами форвардні можуть укладатись тільки при наявності взаємної довіри партнерів один до одного (відмовитись від виконання контракту практично неможливо!), що в період фінансової кризи, на наш погляд, не є недоліком, а навпаки дисциплінує учасників та дозволяє укладати тільки виважені, добре прораховані валютні угоди.

Змінюваність та нестабільність міжнародних валютних ринків постійно спонукають банки до пошуку ефективних методів управління банківськими ризиками. Запропонована схема форвардної угоди актуальна. Проведене дослідження має як теоретичне, так і практичне значення, оскільки надає можливість уявити різноманітність вияву ризиків та складність процесу страхування валютних операцій та управління ними. Запропоновані розрахунки форвардних та ф'ючерсних контрактів значно полегшать зазначений процес та прискорять прийняття відповідних управлінських рішень щодо мінімізації та нейтралізації ризиків.

Список літератури

1. Ботвіна, Н. О. (2009). Страхування валютного ризику в сучасних умовах [Текст] / Н. О. Ботвіна, Н. В. Євстуніна // Збірник наукових праць Таврійський науковий вісник. – Вип. 66. – Херсон, – 2009. – С. 247-253.
2. Ботвіна, Н. О. Проведення валютних операцій комерційними банками та методика їх оцінювання [Текст] / Н. О. Ботвіна // Бізнес-навігатор. – №2 (17). – Херсон, – 2009. С. 82-88.
3. Ботвіна, Н. О. Фінансовий менеджмент [Текст] : навчально-методичний посібник / Н. О. Ботвіна. – Херсон, – 2010. – 416 с.
4. Ботвіна, Н. О. Валютні операції та методика їх оцінювання комерційними банками України [Текст] / Н. О. Ботвіна // Банківська система України в умовах глобалізації фінансових ринків: V Міжнародна науково-практична конференція. – Черкаси, – 2010. – С. 105-106.
5. Ботвіна, Н. О. Проблеми розвитку страхового ринку [Текст] / Н. О. Ботвіна // Розвиток економіки України в умовах глобалізації: Всеукраїнська науково-практична конференція. Збірник наукових робіт – №5 (102). – Харків, – 2011. – С. 77-79.
6. Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki>.
7. Примостка, Л. О. Банківські ризики: теорія та практика управління [Текст] : монографія / Л. О. Примостка, О. В. Лисенок, О. О. Чуб, П. М. Чуб, Г. Т. Карчева, В. О. Черемис; ДВНЗ Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана. – К., – 2008. – 456 с.
8. Руденко, Л. В. Розрахункові та кредитні операції у зовнішньоекономічній діяльності підприємства [Текст] : підручник / Л. В. Руденко. – К. : Лібра, 2002.
9. Свешнікова, М. С. Банківські ризики: проблематика та підходи до управління [Текст] / М. С. Свешнікова // Соц.-екон. дослідж. в перехід. період. Євроінтеграц. курс України: фін. вимір. – 2006. – Вип. 3 ч. 1. – С. 296-301.
10. Сігайов, А. Зарубіжний досвід збирання та використання інформації про банківські ризики [Текст] / А. Сігайов // Економіка України. – 1999. – №1. – С. 35-39.

References

1. Botvina, N. A., Evstunina, N. V. (2009). Insurance of currency risk in the modern terms. Tavriysky scientific announcer, 66, 247-253.
2. Botvina, N. A. (2009). Realization of of currency operations by commercial banks and methodology of their evaluation. Business navigator, 2 (17), 82-88.
3. Botvina, N. A. (2010). The financial management. Kherson.
4. Botvina, N. A. (2010). Currency of operations and methodology of their evaluation by the commercial banks of of Ukraine. The Banking system of the Ukraine in the conditions of globalization of financial markets: the V International scientific and practical conference (pp. 105-106). Tcherkasy.
5. Botvina, N. A. (2011). Problems of of insurance market. Development of economy of the Ukraine in the conditions of globalization (pp. 77-79). Kharkiv.
6. Wikipedia. (2013). Retrieved September 15, 2013, from : <http://uk.wikipedia.org/wiki/>.
7. Primostka, L. O., Lisenuk, O. V., Chub, O. O., Chub, P. M. Karsheva, H. T., Cheremis, V. O. (2008). Banking risks: theory and practice of management. Kyiv : KNEU.
8. Rudenko, L. V. (2002). Calculation and credit operations in foreign economic activity of enterprise. Kyiv : Libra.
9. Svechnikova, M. S. (2006). The Bank risks: range of problems and going near the management. Social and economic researches of the transition period. Eurointegration direction of the Ukraine: financial measuring, 3 (1), 296-301.
10. Sigailov, A. (1999). Foreign experience of collection and use of information about bank risks. Economy of the Ukraine, 1, 35-39.

Стаття надійшла до редакції 05.11.2013 р.